

Ansambl cholgʻu ijrochiligi darslarida oʻquvchilarning kreativ isteʼdodini shakllantirishning interfaol metodlari (klavish cholgʻulari turlari misolida)

Malika Oʻtkir qizi Jabborova
NavDU

Annotatsiya: Ansambl cholgʻu ijrochiligi darslarida oʻquvchilarning kreativ isteʼdodini shakllantirish uchun interfaol metodlardan samarali foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi. Klavish cholgʻulari misolida muammoli taʼlim, rolli oʻyin, improvizatsiya va texnologik yondashuv kabi metodlar orqali oʻquvchilarning ijodiy qobiliyatlari rivojlantiriladi. Ushbu uslublar nafaqat texnik mahoratni oshirish, balki ijodiy fikrlashni ham shakllantirishga xizmat qiladi. Ansambl cholgʻu ijrochiligi musiqaning muhim yoʻnalishlaridan biri boʻlib, turli xalqlar madaniyatini birlashtiradi va ijodiy ifodani kengaytiradi. U nafaqat sanʼat turi, balki ijrochilar oʻrtasida uygʻun hamkorlikni talab qiluvchi jarayondir. Oʻzbekistonda milliy cholgʻu ansambllari boy anʼanalarga ega boʻlib, hozirgi kunda ham rivojlanishda davom etmoqda.

Kalit soʻzlar: cholgʻu ijrochiligi, ansambl, musiqa taʼlimi, dars, oʻquvchilarning ijodiy qobiliyatlari, interfaol metodlar, milliy cholgʻu ansambli

Interactive methods for the formation of students' creative talent in ensemble instrumental performance lessons (on the example of keyboard instruments)

Malika Oʻtkir qizi Jabborova
NavDU

Abstract: The effective use of interactive methods is of great importance for the formation of students' creative talent in ensemble instrumental performance lessons. On the example of keyboard instruments, students' creative abilities are developed through methods such as problem-based learning, role-playing, improvisation and technological approaches. These methods serve not only to improve technical skills, but also to form creative thinking. Ensemble instrumental performance is one of the important areas of music, uniting the cultures of different peoples and expanding creative expression. It is not only an art form, but also a process that requires harmonious cooperation between performers. National instrumental ensembles in Uzbekistan have rich traditions and continue to develop today.

Keywords: instrumental performance, ensemble, music education, lesson, students' creative abilities, interactive methods, national instrumental ensemble

Ansambl cholg'u ijrochiligi darslarida o'quvchilarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish musiqa ta'limining muhim yo'nalishlaridan biridir. Bugungi kunda interfaol metodlardan foydalanish orqali o'quvchilarning kreativ iste'dodini shakllantirish, ularning musiqiy tafakkurini rivojlantirish dolzarb vazifalar qatoriga kiradi. Ushbu maqolada klavish cholg'ulari turlari misolida ansambl ijrochiligi darslarida qo'llaniladigan interfaol metodlar tahlil qilinadi.

Klavish cholg'ularining ansambl ijrochiligidagi o'rni

Klavish cholg'ulari ansambl ijrochiligida muhim rol o'ynaydi, chunki ular:

- Melodik va harmonik asos yaratadi;
- Ritm va dinamikani boshqaradi;
- Turli ijro uslublarini o'zida mujassam etadi.

Klavish cholg'ulariga quyidagilar kiradi:

- Fortepiano
- Elektron klavishli cholg'ular (sintezator, MIDI-klaviatura)
- Organ
- Garmon

Interfaol metodlarning ansambl ijrochiligida qo'llanilishi

Interfaol metodlar o'quvchilarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Quyida eng samarali interfaol metodlar bayon etiladi.

1. Muammoli ta'lim metodi

Mazkur metod yordamida o'quvchilarga aniq bir muammo yoki ijodiy masala qo'yiladi va ularning o'ziga xos yechim topishi rag'batlantiriladi. Masalan, bir musiqiy asarni har xil uslubda ijro qilish taklif etiladi.

2. Rolli o'yin metodi

O'quvchilar turli musiqiy rollarni bajarish orqali ansamblidagi o'z o'rnini anglaydi. Masalan, bir o'quvchi bosh pianinochi sifatida ijro etar ekan, boshqalar hamroh ovozlari yoki ritmik elementlarni bajara oladi.

3. Ijodiy improvizatsiya metodi

Bu metod o'quvchilarning fantaziyasini kengaytiradi. Ular berilgan ohang yoki akkord progressiyasiga asoslangan holda mustaqil improvizatsiya qilishadi.

4. Musiqiy muloqot metodi

O'quvchilar bir-birlari bilan musiqiy dialog shaklida ishlaydi. Masalan, biri ma'lum bir ohangni ijro etsa, ikkinchisi unga javoban ijro qiladi.

5. Texnologiyadan foydalanish quyideagicha amalga oshiriladi, zamonaviy texnologiyalar, jumladan, musiqiy dasturlar (Garage Band, FL Studio, Sibelius) orqali o'quvchilar o'z asarlarini yaratish imkoniyatiga ega bo'lishadi.

Ansambl cholgʻu ijrochiligi turli cholgʻu asboblari yordamida ijro etiladigan musiqiy sanʻat yoʻnalishlaridan biri hisoblanadi. Ansambl ijrochiligi mustaqil ijrochilikdan farqli ravishda bir nechta cholgʻu ijrochilarining uygʻun holda ijro etishini taqozo etadi. Ushbu maqolada ansambl cholgʻu ijrochiligining tarixi, turlari, oʻziga xos xususiyatlari hamda zamonaviy taraqqiyoti haqida soʻz yuritiladi.

Ansambl cholgʻu ijrochiligi qadimiy davrlardan buyon mavjud boʻlib, turli xalqlarning madaniy merosida oʻz aksini topgan. Xususan, Sharq va Gʻarb musiqasida ansambl ijrochiligi alohida rivojlangan. Oʻrta asrlarda Yevropada barokko davri musiqasida ansambllar keng tarqalgan boʻlib, turli cholgʻu asboblari kombinatsiyasi asosida ijro etilgan. Sharq madaniyatida esa maqom ansambllari va turli milliy cholgʻular ansambl ijrochiligining shakllanishida katta rol oʻynagan.

Ansambl cholgʻu ijrochiligining turlari

Ansambl cholgʻu ijrochiligi turli xil shakllarga ega boʻlib, quyidagi asosiy turlarga boʻlinadi:

1. Kamer ansambllari - kam sonli ijrochilar ishtirokida ijro etiladigan ansambl turi. Masalan, duet, trio, kvartet va kvintetlar.

2. Orkestr ansambllari - katta miqyosdagi ansambllar boʻlib, simfonik orkestr, kamer orkestr va estrada orkestrlari shu toifaga kiradi.

3. Milliy cholgʻu ansambllari - har bir xalqning oʻziga xos cholgʻu asboblariidan tuzilgan ansambllar. Masalan, Oʻzbekistonda dutor, rubob, gijjak, doira va boshqa milliy cholgʻular ishtirokida ijro etiladigan ansambllar mavjud.

4. Estrada va jazz ansambllari - zamonaviy musiqa janrlarida faoliyat yurituvchi ansambllar boʻlib, fortepiano, gitara, saksofon, baraban va boshqa asboblari ishtirokida ijro etiladi.

Ansambl cholgʻu ijrochiligi quyidagi muhim xususiyatlarga ega:

- Uygʻunlik - har bir cholgʻu asbobi oʻziga xos ovozga ega boʻlishiga qaramay, ansamblda ular bir-biriga uygʻun boʻlishi lozim.

- Ritm va tempni saqlash - ansamblda har bir ijrochi umumiy ritm va tempga rioya qilishi kerak.

- Oʻzaro muloqot - ansambl aʼzolari oʻzaro hamkorlikda ishlashi, bir-birini eshitishi va oʻz ijrosini moslashtirishi zarur.

- Dinamik koʻlam - musiqiy asarning oʻziga xos kayfiyatini ifodalash uchun ansambl ijrochilari ovoz balandligini moslashtirishadi.

Zamonaviy siyosiy va ijtimoiy-iqtisodiy hayotning dinamizmi, jamiyat hayotini insonparvarlashtirish va demokratlashtirish butun siyosiy, iqtisodiy va ijtimoiy munosabatlar tizimiga izchil taʼsir koʻrsatmoqda. Shu bilan birga, har qanday oʻzgarishlar, birinchi navbatda, jamiyat taraqqiyotining asosiy koʻrsatkichi va ayni paytda uning rivojlanishining katalizatori boʻlgan taʼlim tizimiga taʼsir qiladi. Shu munosabat bilan XXI asrda taʼlimga yangi talablar qoʻyilmoqda. Shaxsning ehtiyojlari,

qiziqishlari, ideallari, qadriyatlari va ularning moyilligi, qobiliyatlari va iste'dodlari to'liq namoyon bo'lishi, ijodiy g'oyalar va ijodiy salohiyatni ro'yobga chiqarish uchun zarur shart-sharoitlarni yaratish birinchi o'ringa chiqadi. Boshqacha aytganda, jamiyat taraqqiyotining hozirgi bosqichida shaxsning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish alohida ahamiyatga ega. Bu bir qator omillarga bog'liq. Ijodiy faoliyat tajribasiga ega bo'lgan sub'ekt har doim ga nisbatan yuqori darajada bo'ladi. standart, belgilangan usullar bilan boshqariladiganlarga. U har qanday kognitiv jarayonda rivojlanish va o'zini o'zi rivojlantirish, ijodiy fikrlash darajasini muvaffaqiyatli oshirish, zamon talablariga osongina moslashish, qo'yilgan vazifalarga ijodiy yondashish, kasbiy muammolarni hal qilishning nostandart usullarini topish, ilg'or texnologiyalarni yanada oqilona va tezroq idrok etish, rivojlantirish va joriy etish, taraqqiyotning dvigateli bo'lishga qodir.

Oliy ta'lim ta'lim tizimida alohida o'rin tutadi, chunki u har tomonlama intellektual rivojlanishini ta'minlagan holda yoshlarni bevosita mehnatga tayyorlaydi. Shunday qilib, oliy ta'lim oldiga nafaqat yuqori kasbiy va ma'naviy-axloqiy salohiyatga ega, balki me'yoriy faoliyat doirasidan chiqib ketishga qodir, mustaqil ijodiy izlanish, o'sish va o'z-o'zini rivojlantirishga tayyor, zamonaviy dinamik hayot sharoitlariga oson integratsiyalashuvga qodir bo'lgan mutaxassislarni tayyorlash vazifasi turibdi.

Tajriba shuni ko'rsatadiki, an'anaviy ta'lim modeli doirasida jamiyatdagi ijobiy o'zgarishlarga erishib bo'lmaydi. Ushbu bosqichda qo'yilgan ta'lim maqsadlariga erishish uchun ta'limning asosiy tamoyillari va falsafiy-metodik paradigmani o'zgartirish zarur. Innovatsion ta'lim an'anaviy ta'limning asosiy qarama-qarshiliklarini bartaraf etishga qaratilgan bo'lib, ular ta'lim sub'ektlarining etakchi rolini kam baholaydi; bilimning undan unumli foydalanish ko'nikmalaridan ustunligi; amalga oshirilgan faoliyatga shaxsiy munosabatning uning natijalariga ta'sirini etarlicha baholamaslik. Pedagogikadagi ushbu tendentsiyalarning aks etishi pedagogik tafakkur paradigmasini "sub'ekt-sub'ekt munosabatlariga" o'zgartirishni, inson shaxsiyatining yaxlitligi va o'ziga xosligini tan olishni, ijodiy fikrlash uslubini shakllantirishni nazarda tutuvchi ta'limdagi gumanistik yondashuv g'oyalariga aylandi. Asosiy e'tibor bilim, ko'nikma va malakalarni to'plash jarayoniga emas, balki shaxsiy o'sish uchun zarur bo'lgan fazilatlar sifatida o'z-o'zini anglash va ijodiy bo'lish qobiliyatini rivojlantirishga qaratilgan.

O'zbekistonda ansambl cholg'u ijrochiligi uzoq tarixga ega. Xalq cholg'ulari ansambllari turli marosimlar, to'ylar va bayramlarda muhim o'rin tutgan. O'zbek xalq cholg'u ansambllari odatda dutor, rubob, tanbur, nay, doira va boshqa milliy cholg'ulardan tashkil topgan. Milliy maqom ansambllari esa O'zbekiston musiqiy madaniyatida alohida o'rin egallaydi.

O'zbekistonda ansambl cholg'u ijrochiligini rivojlantirish uchun davlat miqyosida ko'plab tadbirlar va festivallar tashkil etiladi. "Shashmaqom", "Maqom san'ati festivali", "Do'stlik festivali" kabi tadbirlar milliy ansambl ijrochiligini targ'ib etishda muhim ahamiyatga ega.

Bugungi kunda ansambl cholg'u ijrochiligi yanada rivojlanib, yangi janrlar va ijrochilik uslublari paydo bo'lmoqda. Kompyuter texnologiyalari va elektron cholg'u asboblarning rivojlanishi ansambl ijrochiligining imkoniyatlarini kengaytirdi. Elektron musiqiy asboblarning yordamida yangi ovozlarning yaratilishi ansambl cholg'u ijrochiligida innovatsion yondashuvlarni kashf qilishga imkon bermoqda.

Shuningdek, hozirgi kunda turli millat vakillaridan iborat ansambl xalqaro maydonda ham muvaffaqiyat qozonmoqda. Internet va ijtimoiy tarmoqlar orqali musiqachilar turli mamlakatlar bilan hamkorlikda ansambl loyihalarini amalga oshirmoqdalar.

Xulosa qilib shuni aytish kerakki, ansambl cholg'u ijrochiligi darslarida o'quvchilarning kreativ iste'dodini shakllantirish uchun interfaol metodlardan samarali foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi. Klavish cholg'ulari misolida muammoli ta'lim, rolli o'yin, improvizatsiya va texnologik yondashuv kabi metodlar orqali o'quvchilarning ijodiy qobiliyatlari rivojlantiriladi. Ushbu uslublar nafaqat texnik mahoratni oshirish, balki ijodiy fikrlashni ham shakllantirishga xizmat qiladi. Ansambl cholg'u ijrochiligi musiqaning muhim yo'nalishlaridan biri bo'lib, turli xalqlar madaniyatini birlashtiradi va ijodiy ifodani kengaytiradi. U nafaqat san'at turi, balki ijrochilar o'rtasida uyg'un hamkorlikni talab qiluvchi jarayondir. O'zbekistonda milliy cholg'u ansamblari boy an'analarga ega bo'lib, hozirgi kunda ham rivojlanishda davom etmoqda. Zamonaviy texnologiyalar va globalizatsiya tufayli ansambl cholg'u ijrochiligi yanada ommalashib, yangi imkoniyatlarga ega bo'lib bormoqda. Kelajakda ushbu yo'nalishning yanada rivojlanishi kutilmoqda va u milliy hamda jahon musiqasi san'atida muhim o'rin egallashda davom etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. СС Болта-Зода. Принципы и приложения музыкальной формы. Science and Education 5 (2), 432-438
2. СБ Саидий. Нестандартные психологические структуры и модуляция в педагогике. Science and Education 5 (2), 348-354
3. СС Болта-Зода. Обменное приёмы аккордов семейство субдоминанты и доминанты использование на фортепиано. Science and Education 5 (2), 439-444
4. СБ Саидий. Художественно-педагогическое общение как средство формирования музыкальной мотивации школьников. Science and Education 5 (2), 322-327

5. Саидий, Саид Болта-зода. Адаптивность детей к школе при посещении и непосещении дошкольного учреждения. *Science and education* 4 (5), 1105 - 1112
6. Ропиева, Дурдона Акмаль кизы, Саид Болтазода, Саидий. Технологии формирования и развития вокально-хорового навыка студентов через народные песни. *Science and Education* 4 (2), 1330-1336
7. СБ Саидий. Определения понятий диктанта в теории музыки. *Science and Education* 3 (12), 823-828
8. Саидий, Саид Болта-зода. Бекзод Турсун угли Алиев. Простые, сложные и смешанные размеры музыки при проведении уроков дирижирования, креативные методы обучения. *Science and Education* 3 (5), 1484-1492
9. Саидий, Саид Болта-зода. Мурадова, Махлиё Раджабовна, Эрназарова, Азиза Фахритдин кизи. Интерактивные методы обучения творчеству русских композиторов классе фортепиано в детской музыкальной школы. *Science and Education* 3 (4), 1605-1611
10. Саидий, Саид Болта-зода. Алиев, Бекзод Турсун угли. Простые, сложные и смешанные размеры музыки при проведении уроков дирижирования, креативные методы обучения. *Science and Education* 3 (5), 1484-1492
11. Саидий, Саид Болта-зода. Эрназарова, Азиза Фахритдин кизи. Интерактивная методика обучения жанрам, созданных на народные лады, учащимся музыкальных и художественных школ. *Science and Education scientific journal* 4 (ISSN 2181-0842), 1618
12. Саидий, Саид Болта-зода. Механизмы формирования культуры почитания человеческих ценностей у старшеклассников на основе фольклора в хоре. *Science and Education* 4 (2), 1386-1391
13. Саидий, Саид Болта-зода. Психологические характеристики музыкальных звуков. *Узбекистан* 2 (2), 76-82
14. Ибрагимов, Умид Собиржонович, Саид Болтазода, Саидий. Современные методы формирования техники исполнения студентов на занятиях. *Science and Education* 4 (2), 1234-1239
15. Ропиева, Дурдона Акмаль кизы, Саид Болтазода, Саидий. Технологии формирования и развития вокально-хорового навыка студентов через народные песни. *Science and Education* 4 (2), 1330-1336
16. Саидий, Саид Болта-Зода, Мурадова, Махлиё Раджабовна, Эрназарова, Азиза ... Интерактивные методы обучения творчеству русских композиторов классе фортепиано в детской музыкальной школы. *Science, and Education* 3 (4), 1605-1611
17. Саидий, Саид Болтазода. О некоторых простейших обобщениях приёмов и методов по музыке общеобразовательной школе. *Science and Education* 3 (8), 196-203

18. Саидий, Саид Болта-Зода, Салимова, Бахринисо Бахромжон кизи. Вариационный подход к построению однородной музыки, размышление идеального подхода к её решению. *Science and Education* 3 (8), 138-144
19. Саидий, Саид Болта-Зода, Рустамов, Азизбек Рустам ўғли. Выработка отдельных музыкальных способностей: ритмического и тембрового слуха. *Science and Education* 3 (8), 151-155
20. Саидий, Саид Болтазода. Сложный принцип формообразования в изоритмическом сложений музыки. *Science and Education* 3 (11), 962-969
21. Саид Болта-Зода, Саидий. Основные направления возбуждения мелкой моторики по направлению музыки. *Science and Education* 3 (10), 582-590
22. Саидий, Саид Болта-Зода. Песни, обработка народных песен и развития мастерства учащихся. *Science and education.* 3 (4), 1200-1205
23. Саидий, Саид Болта - зода. Об эффективном влиянии теории, в создании музыкального произведения. *Science and Education* 3 (12), 864 - 870
24. Саидий, Саид Болта-Зода, Ропиева, Дурдона Акмал кизи. Проблемы совершенствования управления музыкальной деятельностью дошкольного образовательного учреждения. *Science and Education* 3 (8), 183-188
25. Саид Болтазода, Саидий. Эффект образования музыки к системы общеобразовательной школы. *Science and Education* 3 (8), 224-230
26. Саид Болтазода, Саидий, Субхонов, Отабек Адилевич. Основы управления музыкального диктанта по сольфеджио. *Science and Education* 3 (3), 825-830
27. Саидий, Саид Болта-Зода. Обратный сдвиг гармоничный линии в многоголосных произведениях. *Science and Education* 3 (12), 871 -877
28. Саидий, Саид Болта-Зода. Повышение или понижение основных ступеней, знаки альтерации. *Science and Education* 3 (12), 878 - 884
29. Саидий, Саид Болта-Зода. Элементы абстрактной и абсолютной звучании музыкального звука. *Science and Education* 4 (1), 597-603
30. Саидий, Саид Болта-Зода. Теоретическое рассмотрение вероятности совпадения неаккордовых звуков в произведениях. *Science and Education* 4 (1), 556-562